

BAZI KİŞİSEL ÖZELLİKLERİNE GÖRE OKULÖNCESİ EĞİTİM KURUMLARINA DEVAM EDEN ÇOCUKLARIN BABALARININ BABALIĞA YÖNELİK TUTUMLARI

Zarife SEÇER*
Nadir ÇELİKÖZ**
Songül YAŞA***

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, okulöncesi eğitim kurumlarına devam eden 5-6 yaş grubu çocukların babalarının babalığa yönelik tutumları ile bazı kişisel özelliklerinin babalığa yönelik tutumları üzerindeki etkisini belirlemektir. Araştırma, çocukları okulöncesi eğitim kurumlarına devam eden 285 baba üzerinde yürütülmüştür. Veriler “Ebeveynliğe Yönelik Tutum Ölçeği- Baba Formu” kullanılarak toplanmıştır ve F testi, t testi ve Tukey testiyle analiz edilmiştir. Araştırma bulgularına göre, babaların yaşının, eğitim düzeyinin ve sahip olduğu çocuk sayısının babalığa yönelik ilgisini, ilk baba olma yaşının, yeterlilik algısını, doyumunu ve genel tutumunu, eğitim düzeyinde yeterlilik ve genel tutumunu etkilediği görülmektedir. Babaların erken çocukluk dönemindeki çocuğun pek çok gelişim alanını etkilediği düşünüldüğünde babalığa yönelik tutumlarının olumlu olması büyük önem taşımaktadır. Böylelikle babanın bu rolü yerine getirirken mutlu olması sağlanacak ve aile kurumunun işleyişine baba aracılığıyla katkıda bulunulacaktır.

Anahtar sözcükler: Babalık, tutum, okulöncesi dönem.

ABSTRACT

The purpose of this study is to determine the paternal attitudes and the effect of the individual characteristic on the paternal attitude of the fathers whose 5-6 years old children attend preschool education. This research was conducted on 285 fathers whose children attend preschool education. To gather data, “Parental Attitude Scale-Father Form” was applied to the fathers. The data were analysed by using F test, t test and Tukey test. According to the research findings, it is observed that the age, level of education and the number of children fathers have affect their interest in fatherhood, while their age of first fatherhood affects their perception of efficiency, their satisfaction and general attitude, and their level of education affects their perception of efficiency and general attitude. When it is considered that fathers influence many aspects of a child’s development, it is of great significance that fathers have a positive attitude towards fatherhood. Thus, it will be ensured that fathers will get satisfaction while performing this role, thereby contributing to the functioning of the family insitution via father.

Keywords: Paternal, attitude, preschool period.

GİRİŞ

Çok hızlı büyümenin gözlemlendiği çocukluğun ilk yılları, çocuğun bütünsel gelişimi açısından çok önemlidir. Çeşitli alanlardan elde edilen bulgular zekanın, kişiliğin ve sosyal davranışların bu kritik yıllarda oluştuğunu ortaya koymuştur (Myers, 1992; Young, 1996’den akt: Koçak, 2004). Bu kritik yıllarda çocukların, araştırma ve keşif için olanaklar yaratılan, tutarlı ve tahmin edilebilir bir bakım

* Yrd. Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi

** Yrd. Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi

*** Öğr. Gör., Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu

ortamına gereksinimleri vardır. Bu gereksinim, çocuğun sağlıklı gelişmesi ve sosyalleşmesi için ailenin önemli işlevleri olduğunu vurgulamaktadır. Ailenin önemini altı çizildiğinde ilk akla gelen annedir (Lynn, 1979'den akt: Koçak, 2004). Ancak çalışan anne sayısının çoğalması ve kadın erkek eşitliğinin benimsenmesi çocuğun yaşamında babayı daha önemli bir konuma getirmiştir (Ekşi, 1999). Fagerskiöld (2006)'a göre son zamanlarda babalardan çocuk bakımı ve ev işlerinde aktif rol alması beklenmektedir. Özellikle bebeğin doğduğu andan itibaren babanın bebeğin bakımına katılımı çalışan annenin doğumdan kısa bir süre sonra işine dönmek zorunda olması nedeni ile hem annenin üzerine düşen sorumlulukların azaltılması ve annenin desteklenmesi açısından, hem de baba bebek ilişkisinin sağlıklı bir şekilde gelişimi açısından faydalar sağlamaktadır (Yavuzer, 1995). Buna rağmen anneler ve babalar pek çok bölümü toplumsal cinsiyet üzerine temellenen ebeveynlik rolü beklentileri hakkında farklılaşmış sosyal mesajlar almaktadırlar. Toplumsal cinsiyet rolü anneyi birincil bakım veren yani ev ve beslenmeyle işleri ile ilgilenen kişi babayı ise para kazanan ve ikincil bakım veren kişi olarak tanımlamaktadır. Bu ayırım, batı kültüründe de hala etkisini sürdürmekle birlikte (Willis, 2000) özellikle Türkiye'de ağırlığını daha fazla hissettirmektedir. Türkiye'de çoğunlukla babalar, çocukların gelişimi ve eğitimiyle ilgili tüm görev ve sorumluluğu anneye bırakmış, adeta "para makinesi" görevini üstlenmiştir. Evin maddi ihtiyaçlarını karşılamakla görevini bitirdiğini düşünmekte, eve geldiğinde ise çocukların gürültüsünden uzak kalma isteğini dile getirebilmektedir (Saygılı ve Çankırılı, 2002).

Oysa ki yapılan araştırmalar, babaların aile içerisindeki rolünün altını önemle çizmekte ve babanın oynadığı rolle çocuklarını doğrudan ve dolaylı olmak üzere iki yönden etkilediğine işaret etmektedir (McBride, 1990). Babaların çocukları ile oynamaları, konuşmaları ve onlarla ilgili kararlara aktif olarak katılmaları gibi çocuk üzerindeki doğrudan etkilerinin yanı sıra eğer anne baba arasındaki ilişki sıcaksa, anne çocuk ilişkisini harekete geçirerek güven duygusunun gelişimini de kolaylaştırmaktadır. Özellikle geleneksel ailelerde, babalar para kazanma rolünü istekle kabul ederek hem babalıkla ilgili rol kimliğinin gelişimine katkıda bulunmakta (McBride, Brown, Bost, Shin, Vaughn ve Korth, 2005) hem de sağladığı ekonomik desteğiyle, anneyi ekonomik sıkıntıdan kurtarmakta ve annenin çocuğun ihtiyaçlarını zamanında ve verimli bir biçimde karşılamasına neden olmaktadır. Bunun tersine, anne baba arasındaki ilişki bozuk ise anne çocuk ilişkisi de bu durumdan olumsuz yönde etkilenmektedir. Öyle ki gergin evlilik ilişkisi çocuğun gelişimini, gerek boşanmadan, gerekse anne veya babanın devamlı yokluğundan daha fazla olumsuz yönde etkilemektedir. Bu açıdan bakıldığında baba, dolaylı biçimde de çocuğun sağlıklı sosyal duygusal gelişimine katkıda bulunabilmektedir (Lynn, 1974'den akt: Ekşi, 1999).

McBride (1990)'a göre babaların çocuk ile ilgili işlere katılımını sınırlandıran iki faktör mevcuttur. İlki babanın babalık rolüne hazırlığındaki eksikliklerdir. İkincisi ise babalık rolü için sosyal ve kurumsal desteğin yani babayı destekleyen kişi, kurum ve kuruluşların yeterli olmamasıdır. Pek çok baba bebeğin doğumundan sonra toplum tarafından destek görmemektedir (Fagerskiöld,

Bazi Kişisel Özelliklerine Göre Okulöncesi Eğitim Kurumlarına Devam Eden Çocukların Babalarının Babalığa Yönelik Tutumları

2006). Bu durum bir çok babanın, aktif babalık rolü için hazır olmadığını düşünmesine ve çocuk ile ilgili işlere katılıma isteksiz durmasına neden olmaktadır. Bu hazırlık eksikliği özellikle çocuk gelişimi bilgisi, ailesel beceriler ve çocuklarının ihtiyaçlarına duyarlılık gibi konularda kendisini göstermektedir. Araştırmacılara göre, babanın uygun babalık rolüne hazır olmaması ile ilgili bir çok sebep vardır. Bunlar, babaların daha uygun baba modelleriyle yüz yüze gelmemeleri, babalığa hazırlanmak için daha az sosyal fırsatlara sahip olmaları, babalık rolü ile ilgili kurumsal desteklerinin az olması ve gerekli olan baba çocuk etkileşimi eksikliğidir. Bütün bu eksiklikler babaların ebeveynliğe yönelik yeterlilik algısını, ilgisini ve doyumunu doğrudan etkilemektedir.

Ebeveynlik yeterliliği, 1970'li yılların sonunda Bandura tarafından tanımlanan özyeterlilik kavramından türetilmiş ve sosyal bilimler alanında yapılan pek çok araştırmada kullanılan bir kavram olmuştur. Bandura (1997) ebeveynlerin yeterlilik inançlarının ebeveynlik deneyimlerinin temeli olduğunu ileri sürmektedir. İlk çocuğun doğumundan sonra ortaya çıkan ebeveynliğe yönelik yeterlilik algısı ailenin gelişiminde hayati bir basamak olarak düşünülür (Montigny, 2002; Montigny ve Lacharite, 2005). Feliciano (2005) ebeveynliğe yönelik yeterliliği çocuk bakımı ile ilgili işlerde ebeveynlik güveni olarak adlandırmaktadır. Ebeveynlik yeterliliği ebeveynlik sonuçlarını etkileyen önemli bir değişkendir (Hastings ve Brown, 2002). Uzmanlara göre çocukları ile ilgili işlere daha büyük oranda katılan babalar daha yüksek düzeyde özyeterliliğe sahiptirler (Arditti, 1992; Greif, 1979).

Ebeveynlik doyumunu ile ilgili literatür incelendiğinde, ebeveynlik doyumunu ölçekleriyle sınıyan pek çok sayıda araştırma bulunmaktadır. Bununla birlikte, incelenen bir çok araştırmada ebeveynlik doyumunu kavramı yeterince açık bir biçimde ifade edilememektedir (Coles, 2001; Guidubaldi and Cleminshaw, 1985; James, Schumm, Kennedy, Grigby, Nichols, ve Shectman, 1985; Johnston and Mash, 1989). Ayrıca ebeveynlik doyumunu ile ilgili araştırmalarda babaların ebeveynlik doyumunda çok fazla değinilmemiştir. Yapılan araştırmalarda babanın ebeveynliğe yönelik doyumunu annelerin bakış açısıyla değerlendirilmektedir. Ayrıca annelerin annelik doyumunun babaların babalık doyumundan daha yüksek olduğu bir çok araştırmada (Froman ve Owen, 1989; Hudson, Campbell-Grossman, Fleck, Elek, & Shipman, 2003; Elek, Hudson, Bouffard, 2003) ortaya konmaktadır. Ebeveynlik doyumunu ebeveynin cinsiyeti, mutlu evlilik, aile yapısı ve çocuk bakım tipine göre değişmeye eğilimlidir (Leite ve McKenry, 2002). Diğer yandan hem anneler hem de babalar aile ve çocukla ilgili konularda baba karar verme sürecine katıldığı zaman daha büyük oranda ebeveynlikten doyum elde ettiklerini bildirmektedir (Russell ve Radojevic, 1992). Ebeveynlik doyumunu çocuğun gelişimi ve etkili çocuk bakımı pratikleri ile sonuçlanmaktadır (Lawhon, 1997). Konu ile ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde özellikle çocuğun yaşı (Luccie ve Davis, 1991), davranış problemleri olması (Johnston ve Mash, 1989), konu ile ilgili verilen eğitim (Hudson, Campbell-Grossman, Fleck, Elek, Shipman, 2003) ile babaların babalık rolünde kendini yeterli görmesi ve doyum sağlaması arasında ilişki olduğu görülmektedir. Diğer bir deyişle çocuğun yaşı arttıkça babaların bu

rolden daha fazla doyum sağladıkları yani ergen çocuğa sahip olan babaların okulöncesi ve okul çağı çocuğuna sahip olan babalara göre bu rolden daha fazla doyum elde ettikleri tespit edilmiştir. Ayrıca ebeveynlikle ilgili eğitim alan babaların eğitim almayan babalara göre babalığa yönelik ilgi, yeterlilik ve tutumlarında olumlu tarzda değişmeler meydana gelmektedir.

Konu ile ilgili yapılan araştırmalardan bir senteze ulaşıldığında bu araştırmada kullanılan babalığa yönelik yeterlilik algısı: babalıkla ilgili özgüven, babalık ilgisi: babalık işine olan merak, babalık doyumunu ise babalıktan elde edilen mutluluk olarak tanımlanabilir. Uzun dönemde pek çok delil babalığın bir erkeğin sağlığı için faydalı olduğunu göstermektedir (Bartlett, 2004). Öte yandan her erkeğin hayatında babalık önemli bir yere sahip olduğu halde, bu rolle ilgili yeterince desteklenmediği de anlaşılmaktadır. Bir erkeğin hemen hemen hayatının üçte ikisini geçireceği bu rolde başarılı olabilmesi için desteklenmeye ihtiyacı bulunmaktadır. Ancak, babaların bu rolle ilgili desteklenmesinden önce bu rolü en iyi şekilde yerine getirmesini engelleyen hususların saptanması önem taşımaktadır. Bu nedenle babaların babalık rollerine ilişkin yeterlilik algılarının, babalığa yönelik ilgilerinin ve bu rolden elde ettikleri doyum düzeylerinin ya da bir başka ifade ile ebeveynliğe yönelik genel tutumlarının belirlenmesi ve bazı kişisel özelliklerinin tutumlarını nasıl etkilediğinin incelenmesi gerekmektedir.

Problem

Çocukları okulöncesi eğitim kurumlarına devam eden babaların, babalığa yönelik tutumları nasıldır ve bazı kişisel özelliklerine göre tutumları farklılaşmakta mıdır?

Alt Problemler

1. Okulöncesi eğitim kurumlarına devam eden çocukların babalarının, babalığa yönelik tutumları nasıldır?

- 1.1. Babalık yeterliliği
- 1.2. Babalığa yönelik ilgi
- 1.3. Babalıktan elde ettiği doyum
- 1.4. Genel tutum

2. Yaşlarına göre babaların, babalığa yönelik tutumları farklılaşmakta mıdır?

- 2.1. Babalık yeterliliği
- 2.2. Babalığa yönelik ilgi
- 2.3. Babalıktan elde ettiği doyum
- 2.4. Genel tutum

3. İlk ebeveyn olma yaşına göre babaların, babalığa yönelik tutumları farklılaşmakta mıdır?

- 3.1. Babalık yeterliliği
- 3.2. Babalığa yönelik ilgi
- 3.3. Babalıktan elde ettiği doyum
- 3.4. Genel tutum

Bazı Kişisel Özelliklerine Göre Okulöncesi Eğitim Kurumlarına Devam Eden Çocukların Babalarının Babalığa Yönelik Tutumları

4. Çocuk sayısına göre babaların, babalığa yönelik tutumları farklılaşmakta mıdır?

- 4.1. Babalık yeterliliği
- 4.2. Babalığa yönelik ilgi
- 4.3. Babalıktan elde ettiği doyum
- 4.4. Genel tutum

5. Eğitim düzeylerine göre babaların, babalığa yönelik tutumları farklılaşmakta mıdır?

- 5.1. Babalık yeterliliği
- 5.2. Babalığa yönelik ilgi
- 5.3. Babalıktan elde ettiği doyum
- 5.4. Genel tutum

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Bu araştırmanın yürütülmesinde genel tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmayla, okulöncesi eğitim kurumlarına devam eden çocukların babalarının babalığa yönelik tutumları bazı değişkenlerle birlikte incelenmiş ve belirlenmeye çalışılmıştır.

Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın çalışma evrenini Konya İl Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı Bağımsız Anaokullarına devam eden 5-6 yaş grubu çocukların babaları oluşturmaktadır. Çalışma evreninde yer alan babaların yaşları 27 ile 55 arasında değişmekte ve yaş ortalamaları 37.30 (± 4.99)'dir. İlk baba olma yaşları ise 19 ile 43 arasında değişmektedir. İlk defa baba olma yaş ortalamaları ise 28.36 (± 3.80)'dir.

Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada, Gibuad-Wallston ve Wandersman (1978) tarafından geliştirilen ve alanla ilgili birçok çalışmada kullanılan (Copeland and Harbaugh, 2004) "Ebeveynliğe Yönelik Duyusal Yeterlilik Ölçeği" temel alınmıştır. Ancak, ölçek üzerinde yapılan geçerlilik güvenirlik çalışması ve uzman görüşleri doğrultusunda maddelerde ve boyutlarda yeniden düzenlemeler yapılarak ölçeğin ismi "Ebeveynliğe Yönelik Tutum Ölçeği- Baba Formu olarak adlandırılmıştır. Orijinalinde 16 madde olarak hazırlanan veri toplama aracı, yapılan faktör analizi ile kapsam geçerliliğinin sağlanabilmesi amacıyla başvurulmuş uzman görüşleri doğrultusunda yeniden değerlendirilmiş ve son şekli verilmiştir. Ancak orijinaliyle benzer sonuçları verdiği için herhangi bir madde atılmamıştır. Bununla birlikte orijinalinde 2 boyut olarak verilen ölçek yapılan analiz sonucunda 3 boyut olarak belirlenmiştir. Veri toplama aracı 4 kişisel bilgi sorusu ile babaların ebeveynliğe yönelik tutumlarını içeren 3 boyut ve 16 likert tipi soru maddesinden oluşmaktadır. Bu öğeler; (1) babalık görevine ilişkin yeterlilik algısı 7 soru, (2) babalık görevine yönelik ilgi 2 soru ve (3) babalık görevinden sağladığı doyum 7 soru olarak ele alınmıştır. Ölçekte ayrıca

babaların ebeveynliğe yönelik genel tutumlarını yansıtan ölçeğin tamamından elde edilen toplam puanlarda yer almaktadır. Babalar ölçekte yer alan her bir maddeye ilişkin tutumlarını ;“hiç katılmıyorum”, “katılmıyorum” “kararsızım”, “katılıyorum” ve “tamamen katılıyorum” kategorilerinden birisini işaretleyerek belirtmişlerdir. Katılımcılar ölçekte yer alan maddelere 1-5 arası puan vermektedir. Yüksek puanlar babalığa yönelik tutumun olumlu olduğunu, düşük puanlar ise olumsuz olduğunu göstermektedir. Ölçek, babaların çocukları ile ilgili deneyimlerini dikkate alarak kendilerini değerlendirmeleri ve babalığa yönelik tutumlarını yansıtmaları süreçlerini içermektedir. Ölçeğin yapı geçerliliğinin sağlanabilmesi için faktör analizi (Principal Component Analysis) yapılmıştır. Ölçeğin 3 faktörü ölçmeye yönelik toplam varyansı açıklama oranı % 55.09, Cronbach Alfa Güvenirlilik Katsayısı ise 0.88'dir.

Tablo 1. Babaların Babalığa Yönelik Tutumları

Öğeler	Puan Aralığı	N	\bar{X}	SS	Min.	Max.	Toplam Puan	Madde Sayısı	Oranlar Tutum	
									f	%
Yeterlilik	Hiç Katılmıyorum (1) 7.00-12.60 Katılmıyorum (2) 12.61 - 18.20 Kararsızım (3) 18.21 - 23.80 Katılıyorum (4) 23.81- 29.40 Tamamen Katılıyorum (5) 29.41- 35.00	285	26,11	4,99	10	35	7444,00	7	\bar{X} =27,00-35,00 244	57,5
İlgi	Hiç Katılmıyorum (1) 2.00 - 3.60 Katılmıyorum (2) 3.61 - 5.20 Kararsızım (3) 5.21 - 6.80 Katılıyorum (4) 6.81 - 8.40 Tamamen Katılıyorum (5) 8.41 - 10.00	285	7,59	1,79	2	10	2165,00	2	\bar{X} =6,00-10,00 168	31,9
Doyum	Hiç Katılmıyorum (1) 7.00 - 12.60 Katılmıyorum (2) 12.61 - 18.20 Kararsızım (3) 18.21 - 23.80 Katılıyorum (4) 23.81- 29.40 Tamamen Katılıyorum (5) 29.41- 35.00	285	26,60	4,91	8	35	7582,00	7	\bar{X} =27,00-35,00 159	40,3
Genel Tutum	Hiç Katılmıyorum (1) 16.00 - 28.80 Katılmıyorum (2) 28.81 - 41.60 Kararsızım (3) 41.61 - 54.40 Katılıyorum (4) 54.41 - 67.20 Tamamen Katılıyorum (5) 67.21 - 80.00	285	60,31	8,74	31	80	17191,00	16	\bar{X} =41,00-80,00 134	41,4

Tablo 1 incelendiğinde, babaların, babalığa yönelik toplam tutum puanlarının 17191,00 olduğu gözlenmektedir. Ölçekten babaların aldığı en düşük puan 31.00 (Katılmıyorum), en yüksek puan ise 80.00 puandır (Tamamen Katılıyorum). Tablo 1’de babaların genel tutum puan ortalamalarının ise \bar{X} =60.31 olduğu görülmektedir. Bu değer ölçekten alınabilecek puanlar ile karşılaştırıldığında “Katılıyorum” tutumunu (4) yansıtmakta ve babalığa yönelik olumlu bir tutuma sahip olduklarına işaret etmektedir. Bununla birlikte tutumların nötr (3), yani ne olumlu ne de olumsuz tutuma sahip olamama seçeneğine de çok yakın olduğu göz ardı edilmemelidir. Benzer şekilde babalığa yönelik yeterlilik (\bar{X} =26.11); babalığa yönelik ilgi (\bar{X} =7.59) ve babalıktan elde edilen doyum (\bar{X} =26,60) alt boyutları açısından da yine babaların “Katılıyorum” tutumunu (4) yansıttıkları ve olumlu bir tutuma sahip oldukları anlaşılmaktadır. Bu durum babaların genel olarak babalığa yönelik olumlu bir tutuma sahip olduklarını göstermektedir. Yani; ebeveyn olduğunda hayal kırıklığı yaşamadıkları, endişe ve kaygıya kapılmadıkları, babalık görevini yürütürken karşılaştıkları problemleri çözebilme yeteneği ve kapasitesine sahip oldukları, kendilerini bu konuda yeterli

Bazi Kişisel Özelliklerine Göre Okulöncesi Eğitim Kurumlarına Devam Eden Çocukların Babalarının Babalığa Yönelik Tutumları

hissettikleri, bu görevi yerine getirme konusunda ilgi, istek ve motivasyona sahip oldukları söylenebilir.

Tablo 2. Babaların Yaşlarına Göre Babalığa Yönelik Tutumları

Ögeler	Yaş	N	\bar{X}	SS	t	P
Yeterlilik	35 ve altı	114	26,17	5,02	,16	,86
	36 ve üstü	163	26,07	4,99		
İlgi	35 ve altı	114	7,86	1,55	2,01	,04*
	36 ve üstü	163	7,42	1,93		
Doyum	35 ve altı	114	26,44	4,67	,63	,52
	36 ve üstü	163	26,82	5,05		
Genel Tutum	35 ve altı	114	60,49	8,90	,15	,88
	36 ve üstü	163	60,33	8,63		

(*) işareti farkın 0,05 düzeyinde anlamlı olduğunu göstermektedir.

Tablo 2'nin değerleri incelendiğinde, 35 yaş altı babalarla 36 yaş ve üstü babaların babalığa yönelik ilgi puanları arasında anlamlı farklılık olduğu görülmektedir (t: 2.01; p<0,04). Diğer bir deyişle 35 yaş altı babaların 36 yaş üstü babalara göre babalığa yönelik ilgi düzeylerinin yüksek olduğu söylenebilir.

Tablo 3. İlk Baba Olma Yaşlarına Göre Babalığa Yönelik Tutumları

Ögeler	İlk Ebeveyn Yaşı	N	\bar{X}	SS	F	P	Anlam
Yeterlilik	21-25 yaş	70	24,81	4,80	3,23	,04*	1-2
	26-30 yaş	139	26,58	4,89			
	31 ve üstü	76	26,46	5,28			
İlgi	21-25 yaş	70	7,17	1,94	2,77	,06	-
	26-30 yaş	139	7,78	1,59			
	31 ve üstü	76	7,64	1,97			
Doyum	21-25 yaş	70	26,11	4,95	3,06	,04*	2-3
	26-30 yaş	139	26,20	4,84			
	31 ve üstü	76	27,78	4,86			
Genel Tutum	21-25 yaş	70	58,10	9,35	3,61	,02*	1-3
	26-30 yaş	139	60,57	7,91			
	31 ve üstü	76	61,89	9,28			

(*) işareti farkın 0,05 düzeyinde anlamlı olduğunu göstermektedir.

Babaların ilk kez baba olma yaşlarına göre yapılan varyans analiz sonucunda babalığa yönelik yeterlilik (F:3,23; p<0,04), doyum (F: 3,06; p<0,04) ve genel tutum (F:3,61; p<0,02) puanlarının farklılaştığı görülmektedir. Diğer bir deyişle 21-25 yaş arası baba olanların babalığa yönelik yeterlilik puan ortalamalarının

($\bar{X}=24,81$) 26-30 yaş arası baba olanların yeterlilik puan ortalamalarından ($\bar{X}=26,58$) daha düşük olduğu izlenmektedir. Ayrıca 26-30 yaş arası baba olanların babalık doyum puan ortalamalarının ($\bar{X}=26,20$) 31 yaş ve üstünde baba olanların puanlarından ($\bar{X}=27,78$) daha düşük olduğu görülmektedir. Ayrıca 21-25 yaş arası ilk kez baba olanların babalığa yönelik genel tutum puan ortalamalarının ($\bar{X}=58,10$) 31 yaş ve üstünde ilk kez baba olanların babalığa yönelik genel tutum puan ortalamalarından ($\bar{X}=61,89$) daha düşük olduğu gözlenmektedir. 21-25 yaş arası ilk kez baba olanların 26-30 yaş arasında ilk kez baba olanlara göre babalıkla ilgili kendilerini daha az yeterli gördükleri 26-30 yaş arası ilk kez baba olanların 31 yaş ve üstünde ilk kez baba olanlara göre babalıktan daha az doyum aldıkları ve 21-25 yaş arasında ilk kez baba olanların 31 yaş ve üstünde ilk kez baba olanlara göre babalığa yönelik genel tutumlarının daha az olumlu olduğu söylenebilir. Kısacası ilk kez baba olma yaşı arttıkça babaların babalığa yönelik kendini yeterli görme, babalıktan doyum elde etme ve babalığa yönelik genel tutum puanlarında artmaktadır.

Tablo 4. Babaların Sahip Olduğu Çocuk Sayısına Göre Babalığa Yönelik Tutumları

Öğeler	Çocuk Sayısı	N	\bar{X}	SS	F	P	Anlam
Yeterlilik	1 Çocuk	72	26,09	4,80	2,30	,102	-
	2 Çocuk	141	26,60	4,89			
	3 Çocuk ve Üzeri	70	25,04	5,28			
İlgi	1 Çocuk	72	7,63	1,76	4,54	,011*	2-3
	2 Çocuk	141	7,83	1,73			
	3 Çocuk ve Üzeri	70	7,05	1,85			
Doyum	1 Çocuk	72	26,54	4,96	,12	,880	-
	2 Çocuk	141	26,71	4,80			
	3 Çocuk ve Üzeri	70	26,35	5,13			
Genel Tutum	1 Çocuk	72	60,27	8,88	2,26	,105	-
	2 Çocuk	141	61,15	8,97			
	3 Çocuk ve Üzeri	70	58,45	7,74			

(*) işaretli farkın 0,05 düzeyinde anlamlı olduğunu göstermektedir.

Tablo 4'ün değerleri incelendiğinde, 2 çocuğa sahip babaların babalığa yönelik ilgi boyutu puan ortalamalarının ($\bar{X}=7,83$) 3 ve üzeri çocuğa sahip olan babaların puan ortalamalarından ($\bar{X}=7,05$) daha yüksek olduğu görülmektedir. Buna göre babaların 2 çocuktan sonra babalığa ilgisinin azaldığı söylenebilir.

Bazı Kişisel Özelliklerine Göre Okulöncesi Eğitim Kurumlarına Devam Eden Çocukların Babalarının Babalığa Yönelik Tutumları

Tablo 5. Babaların Eğitim Düzeyine Göre Babalığa Yönelik Tutumları

Ögeler	Eğitim Düzeyi	N	\bar{X}	SS	F	P	Anlam
Yeterlilik	İlköğretim	35	23,71	5,73	12,88	,000*	1-3,2-3
	Ortaöğretim	92	24,90	4,62			
	Yükseköğretim	150	27,42	4,66			
İlgi	İlköğretim	35	6,85	1,75	4,33	,014*	1-3
	Ortaöğretim	92	7,54	1,86			
	Yükseköğretim	150	7,82	1,72			
Doyum	İlköğretim	35	26,60	5,30	,112	,894	-
	Ortaöğretim	92	26,86	4,08			
	Yükseköğretim	150	26,56	5,27			
Genel Tutum	İlköğretim	35	57,17	9,84	5,22	,006*	1-3
	Ortaöğretim	92	59,31	7,61			
	Yükseköğretim	150	61,81	8,86			

(*) işareti farkın 0,05 düzeyinde anlamlı olduğunu göstermektedir.

Diğer yandan eğitim düzeylerine göre, babaların yeterlilik (F:12,88; $p < 0,001$) ilgi (F: 4,33; $p < 0,014$) ve genel tutum (F: 5,22; $p < 0,006$) puan ortalamaları arasında anlamlı farklılaşma olduğu görülmektedir. Buna göre ilköğretim mezunu babaların babalık yeterliliği alt boyutu puan ortalamaları ($\bar{X} = 23,71$) ile yükseköğretim mezunu babaların puan ortalamaları ($\bar{X} = 27,42$) arasında anlamlı farklılığa rastlanırken, ortaöğretim mezunu babaların yeterlilik puan ortalamaları ($\bar{X} = 24,90$) ile yükseköğretim mezunu babaların puan ortalamaları ($\bar{X} = 27,42$) arasında anlamlı bir farklılık olduğu gözlenmektedir. Ayrıca ilköğretim mezunu babaların ilgi puan ortalamaları ($\bar{X} = 6,85$) ve genel tutum puan ortalamalarının ($\bar{X} = 57,17$) yüksek öğretim mezunu babaların ilgi puan ortalamaları ($\bar{X} = 7,82$) ve genel tutum puan ortalamalarından ($\bar{X} = 61,81$) önemli düzeyde düşük olduğu görülmektedir.

Diğer bir deyişle babaların eğitim düzeyi arttıkça kendilerini babalık işinde daha yeterli gördüğü ve üniversite mezunu babaların ilköğretim mezunu babalara göre babalığa yönelik ilgisinin ve genel tutumunun olumlu olduğu söylenebilir.

TARTIŞMA VE YORUM

Bu bölümde araştırmadan elde edilen sonuçlar literatür ışığında tartışılmıştır. Araştırmanın birinci alt probleminde babaların babalığa yönelik tutumları nasıldır? Sorusu sorulmuştur. Diğer alt problemlerinde ise bu tutumlarının bazı değişkenlere (yaş, ilk baba olma yaşı, çocuk sayısı ve eğitim düzeyine) göre farklılaşıp farklılaşmadığı sorusuna cevap aranmıştır.

Yapılan analiz sonucu, babaların genel olarak babalığa yönelik olumlu bir tutuma sahip olduklarını göstermektedir. Yani, babalık işi ile ilgili hayal kırıklığı yaşamadıkları, endişe ve kaygıya kapılmadıkları, babalık görevini yürütürken

karşılaştıkları problemleri çözebilme yeteneği ve kapasitesine sahip oldukları, kendilerini bu konuda yeterli hissettikleri, bu görevi yerine getirme konusunda ilgi, istek ve motivasyona sahip oldukları söylenebilir. Evans'ın (1997'den akt: Koçak, 2004) Türkiye'de düşük sosyo-ekonomik düzeyden gelen babalar üzerinde yaptığı araştırmada babaların babalık rolüne geleneksel tutum içinde yaklaştıkları gözlenmiştir. Diğer bir deyişle babalar para makinesi görevini üstlenip çocuğun bakımı ve eğitimini tamamiyle anneye bırakmaktadırlar (McBride, Brown, Bost, Shin, Vaughn ve Korth, 2005). Evans'ın araştırma sonucunun bu araştırmadan elde edilen sonuçlarla örtüşmediği görülmektedir. Bunun nedeni olarak bu araştırmanın kapsamına alınan örneklem grubu gösterilebilir. Diğer bir anlatımla Evans düşük sosyo-ekonomik düzeyden gelen babaların babalığa yönelik tutumlarını incelerken bu araştırmada çocukları okulöncesi eğitim kurumuna devam eden ve eşlerinin çoğunun çalıştığı babalar olması farklı sonuçlar elde edilmesinin nedeni olarak gösterilebilir.

Araştırmadan elde edilen sonuçlardan biri de yaş değişkenine göre babaların babalığa yönelik ilgi puanlarında anlamlı farklılaşmanın olmasıdır. Diğer bir anlatımla, 36 yaş ve üstü babaların 35 yaş ve altı babalara göre babalığa yönelik ilgi puanları düşüktür. Bu sonuca göre ileri yaştaki babaların babalık görevine yaşı küçük babalara göre çok fazla ilgili duymadıkları söylenebilir. Bu araştırmada babaların meslekleri incelenmemiştir ve bu araştırmanın bir eksikliği olarak kabul edilmektedir. Yine de araştırmaya katılan babaların tamamının çalışıyor olması ve çocuklarının okulöncesi eğitim kurumuna devam etmesi durumundan yola çıkarak aşağıdaki söylemde bulunulabilir. Ülkemizin şartları gözönüne alındığında yetişkin bir erkeğin ancak 36 yaş ve sonrasında mesleki kariyerinin zirvesini yakalaması bu nedenle de babalığa yönelik ilgisinin azalması söz konusu olabilir.

Araştırmadan elde edilen diğer bir sonuçta ilk kez baba olma yaşı değişkenine göre babaların babalığa yönelik yeterlilik, doyum ve genel tutum puanları farklılaşmaktadır. Buna göre 26-30 yaş arası ilk kez baba olanların 21-25 yaş arasında ilk kez baba olanlara göre babalık hususunda kendini daha fazla yeterli gördüğü ve 31 yaş ve üstünde ilk kez baba olanların ise 26-30 yaş arası ilk kez baba olan erkeklere göre babalıktan daha fazla doyum sağladıkları ve 31 yaş ve üstü ilk kez baba olan erkeklerin babalığa yönelik genel tutumları 21-25 yaş arası ilk kez baba olan erkeklere göre daha olumlu olduğu görülmektedir. Uzmanlara göre fazla erken yaşta, henüz buna hazır hissetmeden baba olmak bir krizle sonuçlanabilmektedir (Koçak, 2004). Özellikle ilk kez baba olanlar babalığa geçiş esnasında bu rolle ilgili sık sık düşük yeterlilik algısı ve doyumsuzluk yaşamaktadırlar (Ferketich ve Mercer, 1995; McBride, 1990). Palkovitz' e (1984'den aktaran: McBride, 1990) göre anneler annelikle ilgili genellikle çevrelerinden büyük bir destek alırken, babalar bu konuda kendilerini dışlanmış ve desteksiz hissedebilirler. Babaların daha az sıklıkta babalıkla ilgili rol modelleri ile karşılaşması, babalığa hazırlanmak için gerekli olan sosyal fırsatların sınırlılığı, babalık rolü için sınırlı kurumsal destek ve zorunlu olan baba çocuk etkileşiminin azlığı bu sonucun ortaya çıkmasına neden olabilir. Bu açıklamalardan ve araştırma sonuçlarından yola çıkarak, 26 yaş ve üstünde ilk

Bazi Kişisel Özelliklerine Göre Okulöncesi Eğitim Kurumlarına Devam Eden Çocukların Babalarının Babalığa Yönelik Tutumları

kez baba olanlar bu rolle ilgili kendini yeterli görürken ancak 31 yaş ve sonrasında bu rolden tatmin olmakta ve bu role ilişkin olumlu bir tutuma sahip olmaktadır yani 26 yaş ve sonrası erkeklerin babalığa daha fazla hazır oldukları 30 yaş sonrasında ise babalıktan zevk aldıkları ve bu rolle ilgili olumlu düşündükleri yani ilk baba olma yaşı ilerledikçe babaların babalık rolünü gerçekleştirme ile ilgili daha fazla olumlu algıya sahip oldukları ileri sürülebilir.

Babaların çocuk sayısına göre babalığa yönelik ilgi puanlarının farklılaştığıda bu araştırmadan elde edilen başka bir sonuçtur. 2 çocuğa sahip babaların babalığa yönelik ilgi puanları 3 ve üzeri çocuğa sahip babaların puanlarından oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Bu sonuçlara göre babaların 2 çocuktan sonra babalığa yönelik ilgisinin azaldığı söylenebilir. Araştırmanın bu sonucu Hamamcı'nın (2005) araştırma sonucu ile ters düşmektedir. Hamamcı'ya göre sahip olunan çocuk sayısı arttıkça anne babaların yeterlilik algısı da yükselmektedir. Bu sonucun nedeni olarak araştırmaya katılan babaların tutumlarının çalışıyor olması, eşlerinin çalışma hayatında yer alması ve çoğunun eğitim düzeyinin yüksek olması gösterilebilir.

Araştırmanın başka bir sonucuda eğitim düzeyi değişkenine göre babaların babalığa yönelik tutumları arasında anlamlı farklılaşmanın bulunmasıdır. Üniversite mezunu babaların ortaöğretim ve ilköğretim mezunu babalara göre babalığa yönelik yeterlilik puanlarının arttığı gözlenmektedir. Diğer bir deyişle üniversite mezunu babalar diğer babalara göre kendilerini babalıkla ilgili daha yeterli gördükleri ileri sürülebilir. Bunun yanında üniversite mezunu babaların ilköğretim mezunu babalara göre babalığa daha ilgili oldukları ve genel tutumlarında daha olumlu olduğu gözlenmektedir. Kısaca babaların eğitim düzeyi arttıkça babalık işi ile ilgili kendilerini daha yeterli ve ilgili gördükleri ve genel tutumlarında olumlu olduğu söylenebilir. Brich'e (1987'den akt: Jones ve Jolly, 2003) göre eğitim düzeyi, sosyal sınıf, ırk, kırsal ve kentsel köken ve cinsiyet bir bireyin özyeterliliğini etkilemektedir. Babaların yüksek düzeydeki özyeterliliği babalıkla başedebilme yeteneği için önemli olmasının yanında babalık rolü ile ilgili doyumunda etkilemektedir (Reece ve Harkless, 1998). Bu açıklamadan yola çıkarak babaların eğitim düzeyi arttıkça babalığa yönelik olumlu tutumlarında artması beklenebilir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmanın ilk bulgusuna göre babaların genel olarak babalıkla ilgili olumlu bir tutuma sahip oldukları görülmektedir. İkinci bulgusuna göre, 35 yaş ve altındaki babaların babalığa olan ilgisi 36 yaş ve üstü babalara göre daha yüksektir. Üçüncü bulgusuna göre, ilk kez baba olma yaşına göre babaların babalığa yönelik tutumları farklılaşmaktadır. Diğer bir deyişle, 26-30 yaş arasında ilk kez baba olanların babalıkla ilgili yeterlilik algısı puanları 31 ve yaş üstünde ilk kez baba olanların bu rolle ilgili doyum puanları ve 31 yaş ve üstünde ilk kez baba olanların babalığa yönelik genel tutum puanları yükselmektedir. Dördüncü bulgusuna göre, babaların çocuk sayısına göre babalığa yönelik ilgi puanlarında farklılaşmalar olduğu tespit edilmiştir. Yani 3 ve daha fazla çocuğa sahip babaların 2 çocuğa sahip babalara göre ilgi puanları daha düşüktür. Beşinci

bulgusuna göre, babaların eğitim düzeyine göre babalığa yönelik tutum puanları arasında anlamlı farklılaşma vardır. Üniversite mezunu babaların ortaöğretim ve ilköğretim mezunu babalara göre yeterlilik puanları daha yüksektir. Bunun yanında üniversite mezunu babaların ilköğretim mezunu babalara göre ilgi ve genel tutum puanları daha yüksektir.

Özetlemek gerekirse 35 yaş ve altındaki babaların, 2 çocuğa sahip olan babaların babalığa yönelik ilgi puanları artarken eğitim düzeyi yüksek babaların babalık yeterliliği, ilgisi ve genel tutum puanları diğerlerine göre daha yüksektir. Ayrıca 26-30 yaş arasında ilk kez baba olanlar kendilerinden daha küçük yaşta ilk kez baba olanlara göre babalıkla ilgili yeterlilik puanları artarken ancak 31 yaş ve sonrasında doğum ve genel tutum puanları artmaktadır.

Araştırmadan elde edilen bulgular ışığında geliştirilen öneriler aşağıda sıralanmıştır:

1. Bu çalışmada sadece Konya şehir merkezinde yaşayan, okulöncesi eğitim kurumuna devam eden 5-6 yaş grubu çocukların babalarının babalığa yönelik tutumları incelenmiştir. Bu durum araştırmanın sınırlılığı olarak görülmektedir. Bu yüzden ileride yapılacak çalışmalarda hem farklı örneklem gruplarında hem de babaların babalığa yönelik tutumları farklı değişkenleri de dikkate alarak sınanmalıdır.
2. Bilinçli ebeveynler yetiştirebilmek amacıyla, üniversitelerde ebeveynlik eğitimi adı altında bir ders konulabilir ya da mevcut programlar içerisindeki kapsamı genişletilebilir.
3. Belediyeler ve üniversitelerin ilgili bölümleri tarafından işbirliği yapılarak tüm babalar ve baba adaylarına belli aralıklarla seminerler verilmelidir.
4. Babaların deneyimlerini paylaşabilecekleri, çocuklarıyla birlikte etkinlik yapabilecekleri uzmanlar tarafından danışmanlık yapılan babalık kulüpleri kurulmalıdır.
5. AÇEV tarafından uygulanan BADEP programının yanısıra babaların desteklenmesine yönelik ihtiyaçlar doğrultusunda programlar geliştirilmeli ve bu programların uygulanmasında geniş kitlelere ulaşabilmek için kitle iletişim araçlarından faydalanmalıdır.
6. Okul dönemindeki çocukların babalarına okulun rehberlik servisleri tarafından destek sağlanabileceği gibi henüz okula başlamayan çocukların babalarına da konunun uzmanları tarafından destek sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

Arditti, J. A. (1992). Differences between fathers with joint custody and non-custodial fathers. *American Journal Orthopsychiatry*, 62, 186-195.

Bandura, A. (1977). Self-efficacy: toward a unifying theory of behavioral change. *Psychiatric Review*, 84, 191–215.

Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: The Exercise of Control*. W.H. Freeman and Company, New York.

Bartlett, E. E. (2004). The effects of fatherhood on the health of men: A review of the literature. *The Journal of Men's Health & Gender*, 1(2-3): 159-169.

Bazi Kişisel Özelliklerine Göre Okulöncesi Eğitim Kurumlarına Devam Eden Çocukların Babalarının Babalığa Yönelik Tutumları

- Coles, R. (2001, Fall). African-American single full-time fathers: How are they doing? *Journal of African-American Men*, 6 (2): 63-82.
- Copeland, D. B. & Harbaugh, B. L. (2004) Transition of maternal competency of married and single mothers in early parenthood. *The Journal of Perinatal Education*, 13 (4): 3-9.
- Ekşi, A. (1999). Çocuğun ruhsal gelişiminde annenin önemi, anneden ayrılığa tepkiler. Ben Hasta Değilim. (Ed.: Aysel Ekşi), İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri.
- Elek, S. M., Hudson, D. B. & Bouffard, C. (2003, January). Marital and parenting satisfaction and infant care self-efficacy during the transition to parenthood: the effect of infant sex. *Issues in Comprehensive in Pediatric Nursing*, 26 (1): 45-57.
- Fagerskiöld, A. (2006). Support of fathers of infants by the child health nurse. *Scandinavian Journal of Caring Sciences*, 20 (1): 79-85
- Feliciana, J. B. (2005). The Impact of participation in a parent training program on maternal sense of competency and stress in urban African American-mothers. *Doctor of Philosophy*, Howard University, Washington, D.C.
- Ferketich, S. L. & Mercer, R. T. (1995). Predictors of role competence for experienced and inexperienced fathers. *Nursing Research*, 44 (2): 89-95.
- Froman, R. D. & Owen, S. V. (1989). Infant care self-efficacy. *Scholarly Inquiry for Nursing Practice: An International Journal*, 3 (3): 199-210.
- Gibaud-Wallston, J. & Wandersman, L. P. (1978). Development and utility of the Parenting Sense of Competence Scale. Paper presented at the meeting of the American Psychological Association, Toronto, Canada.
- Greif, J. (1979). Fathers, children, and joint custody. *American Journal of Orthopsychiatry*, 49, 311-319.
- Guidubaldi, J. & Cleminshaw, H. K. (1985). The development of the Cleminshaw-Guidubaldi Parent Satisfaction Scale. *Journal of Clinical Child Psychology*, 14 (4): 293-298.
- Hamamcı, Z. (2005). Üç-altı yaşlarında çocukları olan anne ve babaların aile eğitim ihtiyaçlarının belirlenmesi. *Çağdaş Eğitim Dergisi*, 30, (319). Web adresi: <http://www.cagdasegitim.org/?set=aylik&arsiv=200504>.
- Hastings, R. P. & Brown, T. (2002, May). Behavior Problems of Children With Autism, Parental Self-Efficacy, and Mental Health. *American Journal on Mental Retardation*, 107 (3): 222-232
- Hudson, D. B., Campbell-Grossman, C., Fleck, M. O., Elek, S. M. & Shipman, A. (2003). Effects of the new fathers network on first-time fathers' parenting self-efficacy and parenting satisfaction during the transition to parenthood. *Issues in Comprehensive Pediatric Nursing*, 26, 217-229.
- James, D. E., Schumm, W. R., Kennedy, C. E., Grigby, C. C., Nichols, C. W. & Sheckman, K. L. (1985). Characteristics of the Kansas parental satisfaction scale among two samples of married parents. *Psychological Reports*, 57, 163-169.
- Johnston, C. & Mash, E. J. (1989). A measure of parenting satisfaction and efficacy. *Journal of Clinical Child Psychology*, 18, 167-175.

Jones, A. L. & Jolly, S. N. (2003). Power in North Carolina parents: Is there a relationship between family structure and adolescent self-efficacy? *Sociation Today*, 1 (2).

Koçak, A. A. (2004). Baba Destek Programı Değerlendirme Raporu. AÇEV Yayınları.

Lawhon G. (1997). Providing developmentally supportive care in the newborn intensive care unit: an evolving challenge. *Journal of Perinatal and Neonatal Nursing*, 10 (4): 48–61.

Leite, R. W. & McKenry, P. C. (2002, July). Aspects of father status and postdivorce father involvement with children. *Journal of Family Issues*, 23 (5): 601-623.

Luccie, M. F. De & Davis, A. J. (1991). Father-child relationships from the preschool years through mid-adolescence. *Journal of Genetic Psychology*, 152 (2).

McBride, B. A. (1990). The effects of parent education/play group program on father involvement in child rearing. *Family Relations*, 39, 250-256,

McBride, B.A., Brown, G. L., Bost, K. K., Shin, N., Vaughn, B. & Korth, B. (2005, July). Paternal identity, maternal gatekeeping, and father involvement. *Family Relations*, 54, 360-372.

Montigny F. (2002). First Time Parents' Perceptions: Critical Events of the Postpartum Period, Nurses Help Giving Practices and Parental Efficacy. Unpublished Doctoral Dissertation, Universite' du Que' bec a' Trois Rivieres, Trois-Rivieres.

Montigny, F. & Lacharite, C. (2005). Perceived parental efficacy: concept analysis. *Journal of Advanced Nursing*, 49(4): 387–396.

Reece, S. & Harkless, G. (1998). Self-efficacy, stress, and parental adaptation: Applications to the care of childbearing families. *Journal of Family Nursing*, 4, 198–215.

Russell, G. & Radojevic, M. (1992, Winter). The changing roles of fathers? Current understandings and future directions for research and practice. *Infant Mental Health Journal*, 13 (4): 296-311.

Saygılı, S. & Çankırılı, A. (2002). Babacığım Neredesin?/Çocuk Eğitiminde Babanın Rolü. Elit Yayınları.

Yavuzer, H. (1995). Ana-Baba ve Çocuk. Geliştirilmiş Sekizinci Baskı, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Willis, R. J. (2000). The economics of fatherhood. *The American Economic Review*, 90, 378-382